

شرح کتاب اعتقادات صدوق

استاد محمد بیابانی اسکود

به اهتمام

دکتر اصغر غلامی

انتشارات نبأ

سرشناسه: بیابانی اسکونی، محمد، ۱۳۴۱ -
عنوان قراردادی: الاعتقادات، فارسی، شرح
عنوان و نام پدیدآور: شرح کتاب اعتقادات صدوق / محمد بیابانی اسکونی؛ به اهتمام اصغر غلامی.
مشخصات نشر: تهران: موسسه فرهنگی نبأ، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری: ۳۹۴ ص.
شابک: ISBN: ۹۷۸-۶۰۰-۲۶۴-۰۹۷-۰

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا.
یادداشت: کتاب حاضر شرحی بر کتاب «الاعتقادات» تألیف شیخ صدوق است.
یادداشت: کتابنامه: ص. [۳۹۳] - ۳۹۴؛ همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع: ابن بابویه، محمد بن علی، ۳۱۱ - ۳۸۱ ق. - الاعتقادات - نقد و تفسیر.
موضوع: شیعه امامیه - عقاید - متون قدیمی تا قرن ۱۴.
موضوع: *Imamite Shi'ah -- Doctrines -- Early works to 20th century
موضوع: کلام شیعه امامیه - قرن ۴ ق.
موضوع: *Imamite Shiites theology -- 10th century
شناسه افزوده: ابن بابویه، محمد بن علی، ۳۱۱ - ۳۸۱ ق. الاعتقادات، شرح.
شناسه افزوده: غلامی، اصغر، ۱۳۵۶ - ، گردآورنده.
رده‌بندی دکنه: BP ۲۰۹/۶ الف ۲۶۰۴۲۲۲۱۳۹۷
رده‌بندی دی‌یو: ۲۹۷/۴۱۷۲
شماره کتابشناسی: ۵۰۰۰۰۰۰۸

شرح کتاب اعتقادات صدوق

تألیف: استاد محمد بیابانی اسکونی

به اهتمام: دکتر اصغر غلامی

صفحه‌آرا: علی کسرائیان

چاپ و صحافی: دالاهو و صالحانی

چاپ اول: ۱۳۹۷

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۳۰۰،۰۰۰ ریال

ISBN: 978-600-264-097-0

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۶۴-۰۹۷-۰

ناشر: انتشارات نبأ؛ تهران، خیابان شریعتی، روبروی ملک، خیابان شبستری، خیابان ادیبی، شماره ۲۶،

تلفن: ۷۷۵۰۴۶۸۳ (۰۲۱) دوزنگار: ۷۷۵۰۶۶۰۲ (۰۲۱) صندوق پستی: ۳۷۷ / ۱۵۶۵۵

نشانی سایت انتشارات نبأ <http://nabacultural.org>

فهرست مطالب

٩.....	مقدمه
١٣.....	[١] باب في صفة اعتقاد الإمامية في التوحيد
٥٣.....	[٢] باب الاعتقاد في صفات الذات وصفات الأفعال
٥٧.....	[٣] باب الاعتقاد في التكليف
٥٩.....	[٤] باب الاعتقاد في أفعال العباد
٦٣.....	[٥] باب الاعتقاد في نفي الجبر والتفويض
٦٧.....	[٦] باب الاعتقاد في الإرادة والمشيئة
٨٥.....	[٧] باب الاعتقاد في القضاء والقدر
٩٣.....	[٨] باب الاعتقاد في الفطرة والهداية
١٠٣.....	[٩] باب الاعتقاد في الاستطاعة
١٠٩.....	[١٠] باب الاعتقاد في البداء
١٢٣.....	[١١] باب الاعتقاد في التناهي عن الجدل والمراء في الله عز وجل وفي دينه
١٣٣.....	[١٢] باب الاعتقاد في اللوح والقلم
١٣٥.....	[١٣] باب الاعتقاد في الكرسي
١٣٩.....	[١٤] باب الاعتقاد في العرش
١٤٥.....	[١٥] باب الاعتقاد في النفوس والأرواح

١٧٣	[١٦] باب الاعتقاد في الموت
٢٥٣	[١٧] باب الاعتقاد في المساءلة في القبر
٢١١	[١٨] باب الاعتقاد في الرجعة
٢٢٥	[١٩] باب الاعتقاد في البعث بعد الموت
٢٢٧	[٢٠] باب الاعتقاد في الحوض
٢٣١	[٢١] باب الاعتقاد في الشفاعة
٢٣٥	[٢٢] باب الاعتقاد في الوعد والوعيد
٢٣٧	[٢٣] باب الاعتقاد فيما يكتب على العبد
٢٤٣	[٢٤] باب الاعتقاد في الآخرة
٢٤٥	[٢٥] باب الاعتقاد في الأجراف
٢٤٧	[٢٦] باب الاعتقاد في الصراط
٢٤٩	[٢٧] باب الاعتقاد في العقبات التي سبقت طريق الآخرة
٢٥٥	[٢٨] باب الاعتقاد في الحساب والميزان
٢٦٥	[٢٩] باب الاعتقاد في الجنة والنار
٢٨١	[٣٠] باب الاعتقاد في كيفية نزول الوحي من عند الله بالكتب والأمر والنهي
٢٨٥	[٣١] باب الاعتقاد في نزول القرآن في ليلة القدر
٢٨٩	[٣٢] باب الاعتقاد في القرآن
٢٩١	[٣٣] باب الاعتقاد في مبلغ القرآن
٣٠١	[٣٤] باب الاعتقاد في الأنبياء والرسل والحجج عليهم السلام
٣٠٩	[٣٥] باب الاعتقاد في عدد الأنبياء والأوصياء عليهم السلام
٣٢٥	[٣٦] باب الاعتقاد في العصمة
٣٢٧	[٣٧] باب الاعتقاد في نفى الغلو والتفويض

٣٤١.....	[٣٨] باب الاعتقاد في الظالمين.....
٣٥١.....	[٣٩] باب الاعتقاد في التقيّة.....
٣٥٩.....	[٤٠] باب الاعتقاد في آباء النبي ﷺ.....
٣٦١.....	[٤١] باب الاعتقاد في العلويّة.....
٣٦٩.....	[٤٢] باب الاعتقاد في الأخبار المفسّرة والمجملة.....
٣٧١.....	[٤٣] باب الاعتقاد في الحظرو الإباحة.....
٣٧٣.....	[٤٤] باب الاعتقاد في الأخبار الواردة في الطب.....
٣٧٧.....	[٤٥] باب الاعتقاد في الشيعيين المختلفين.....
٣٩٣.....	فهرست منابع.....

مقدمه

توحید یگانه‌گی خداوند متعال به این معنا است که او به تمام ذات از غیر جداست؛ هیچ چیزی از خالق در مخلوق نیست و هیچ چیزی از مخلوق در خالق وجود ندارد؛ به بیان دیگر توحید یعنی اینکه در هیچ جهت و به هیچ وجهی از وجوه میان خدا و خلق سنخیت و مشابهتی نیست. توحید با این معنا، از اصول اساسی تمام ادیان الهی است و همه‌ی متدینان راستین به ادیان هم بر این اعتقادند که خدا را نمی‌توان به هیچ وجهی تصوّر و توهم کرد؛ چرا که فکر و عقل و تَوَای ادکی بشر از رسیدن به حقیقت خدای تعالی عاجز و ناتوان است.

تنها طریق معرفت خدای تعالی این است که خود او نفس خویش را به بندگانش معرفی کند. بر همین اساس در قرآن کریم و احادیث اهل بیت علیهم‌السلام تأکید شده است که هدایت و معرفی بر عهده خدای تعالی است. خداوند در قرآن کریم می‌فرماید: ﴿لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا﴾^۱ و در احادیث در تفسیر این آیه‌ی شریفه آمده است که معرفت مقدور بشر نیست؛ به همین جهت خدا آنان را به معرفت مکلف نساخته است. حضرت امام صادق علیه‌السلام فرمودند: «لَيْسَ لِلَّهِ عَلَى خَلْقِهِ أَنْ يَعْرِفُوا وَلِلْخَلْقِ عَلَى اللَّهِ أَنْ يُعْرِفَهُمْ وَلِلَّهِ عَلَى الْخَلْقِ إِذَا عَرَفَهُمْ أَنْ يَقْبَلُوا»^۲

بر عهده‌ی بندگان نیست که خداوند را بشناسند بلکه بر عهده‌ی خداوند است که خود را به آنان بشناساند و وظیفه‌ی بندگان این است که هرگاه خداوند خود را به آنان شناساند آن‌ها بپذیرند.

۱. سوره بقره (۲)، آیه ۲۸۶.

۲. کافی، ج ۱، ص ۱۶۴.

خدای تعالی آنچه را که برعهده اش بوده در مواقف مختلف انجام داده است. از همان ابتدای خلقت انسان، خداوند خودش را به او معرفی کرده است. در احادیث متعددی آمده است که اگر خدای تعالی نفس خویش را به بندگان معرفی نمی کرد احدی از آن ها در این دنیا به خداشناسی نایل نمی شد: «وَلَوْلَا ذَلِكَ لَمْ يَذَرِ أَحَدٌ مِّنْ خَالِقِهِ وَلَا مِّنْ رَّازِقِهِ»^۱

بر اساس توحید فطری، خدای تعالی خلق را به مشیت و اراده خویش آفریده است. پس خلق با تمام داری هایی که خدا به او عطا کرده، ملک مطلق خداوند است و او به امر تکوینی و تشییعی خود می تواند هر تغییر و تحولی را در آنها ایجاد کند. اگر بخواهد نابودشان می کند: «إِنَّمَا يُذِهِبُكُمْ وَيَأْتِي بِخَلْقٍ جَدِيدٍ»^۲، و اگر بخواهد آن ها را توانا می سازد و به مقامات عالی می رساند و اگر بخواهد آنها را فقیر و محتاج و ناتوان می کند و از اوج قدرت به پستی و ذلت می داند: «فَلِإِلَهِكُمْ مَّالِكِ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَن تَشَاءُ وَتَنزِعُ الْمُلْكَ مِمَّن تَشَاءُ وَتُعِزُّ مَن تَشَاءُ وَتُذِلُّ مَن تَشَاءُ»^۳ «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ»^۴.

بر اساس توحید فطری، خدای تعالی همراه بر ما سوی سلطنت مطلق دارد و هیچ چیزی از تحت سلطه او خارج نیست: «إِنَّمَا مِنْ أَمْرٍ فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ»^۵ «يَمْحُو اللَّهُ مَا يَشَاءُ وَيُنَبِّئُ وَعِنْدَهُ أُمُّ الْكِتَابِ»^۶، با وجود این که خداوند سلطان مطلق است، اما در عین حال حکیم و دانا و مهربان و دلسوز است و بندگان را دوست دارد و لطف و فضل و احسان او در تمام خلق مشهود و نمایان است.

خداوند با فضل و احسان خویش از میان خلق راهنماییانی برای انزه برگزیده است و تکالیفی برای بندگان جعل کرده و از آنها خواسته است که به آن تکالیف عمل کنند؛ انسان ها نیز با اختیار و آزادی در محدوده ی تقدیرات او قدم برمی دارند. لذا خداوند در مقابل

۱. علل الشرائع، ج ۱، ص ۱۱۸.

۲. سوره ابراهیم (۱۴)، آیه ۱۹.

۳. سوره آل عمران (۳)، آیه ۲۶.

۴. سوره آل عمران (۳)، آیه ۴۷.

۵. سوره الرعد (۱۳)، آیه ۳۹.

تکالیف و براساس عملکرد اختیاری بندگان برای آنان ثواب و عقاب نیز قرار داده و برای تحقق وعد و وعید های خویش بعد از حیات دنیا، حیاتی ابدی با نعمت ها و عذاب های جاودانه فراهم کرده است.

خداوند سبحان از میان بندگان خویش کسانی را که در بندگی او گوی سبقت را از دیگران ربوده اند بر همگان مقدم داشته و مقام ولایت بر خلق را به آن ها عطا فرموده و به خواست حکیمان ی خویش آنان را وسایط فیض خویش بر بندگان قرار داده است. دانش آن ها را از همه کامل تر کرده و به ایشان توانایی فوق العاده عطا فرموده است. و نیز طبق حکمت خویش برخی از آن ها را برتری دیگر فضیلت و برتری داده است.

خداوند فرشتگان و سیالین و اجنه را آفریده و در تدبیر امور خلق خویش جایگاهی خاص برای آنان قرار داده است. چنین بندگان خویش را از شیاطین و پیروان آن ها بر حذر داشته و به پیروی از عقل و خرد و ارشاد خویش ترغیب کرده است.

شیخ بزرگوار، عالم متقی، محدث آگاه، علوم و معارف اهل بیت علیهم السلام، مرحوم شیخ صدوق رحمته الله براساس آیات قرآن کریم و احادیث اهل بیت علیهم السلام عقاید شیعه امامیه را در کتاب «الاعتقادات» جمع کرده و در آن به مباحث یاد شده و باب بحث اعتقادی پرداخته است. این کتاب توسط شاگرد آن بزرگوار، عالم متفکر و اندیشمند متقی و زاهد کاردان و متکلم زبر دست، مرحوم شیخ مفید رضوان الله تعالی علیه مورد دقت توجه قرار گرفته است؛ شیخ مفید رحمته الله براساس مبانی فکری خویش تعلیقاتی بر کتاب استاد زده است.

در آثار عالمان بزرگ شیعه نیز، هم اصل کتاب اعتقادات صدوق رحمته الله و هم تصحیحات و تعلیقات مرحوم شیخ مفید مورد توجه قرار گرفته است و برخی اندیشمندان در میان آراء این دو بزرگوار حکمیت کرده اند. بر اهل دانش لازم است برای رسیدن به عمق معارف اهل بیت علیهم السلام و بازیابی طریق دست یابی به معارف صحیح الهی به این آثار مراجعه کنند.

کتاب حاضر شرحی بر کتاب ارزشمند اعتقادات مرحوم صدوق و محصول درس گفتارهای نگارنده برای عده ای از طلاب معارف دینی است که توسط دوست بزرگوارم،

فاضل اندیشمند، محقق و پژوهشگر معارف الهی، جناب آقای دکتر اصغر غلامی تقریر و بازنویسی گردیده است. امید است این مجموعه مورد توجه خاص حضرت ولی عصر علیه السلام قرار گرفته و خداوند متعال آن را برای بنده فقیر و دوست بزرگوaram جناب آقای غلامی و سایر دوستانی که در تدوین این اثر ما را یاری کرده اند، ذخیره آخرت قرار دهد.

وَأَخِرُ دَعْوَانَا أَنْ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

قم، محمد بیابانی اسکویی

۱۳۹۷/۷/۱

www.ketab.ir